

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Mededelingenblad van de
Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek

Nr. 579

P209467

oktober 2026

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.

Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist

Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Het mededelingenblad hoort bij *Rond de poldertorens*, het ledenblad van Sint-Guthago, en verschijnt maandelijks behalve in januari, juni, augustus en december.

Sint-Guthago
Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek
Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist
Correspondentieadres : Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitter :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 0495 12 45 29

caroline.terryn@telenet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

nicole.vanden.weghe@skynet.be

Hoofredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

famgeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907773

johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tillemans, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tillemans@telenet.be

Patrick Verbeke, Monnikendreef37a 8300 Knokke-Heist, tel 0475 289 175

patrickensuzyverbeke@gmail.com

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Lezing: De Ferrariskaart in context: een Habsburgs karteerproject met Franse wetenschappelijke flair

Spreker: Soetkin Vervust

Wanneer: zondag 25 oktober 2026 om 10 u.

Waar: Hoofdbibliotheek Scharpoord, Maxim Willemspad 1, 8300
Knokke-Heist. Parkeerplaat verplicht.

Reserveren: Uitbalie Scharpoord, **050/630.430**. (niet online)

In de jaren 1770 werd het grondgebied van het huidige België voor het eerst volledig en systematisch in kaart gebracht. Onder leiding van graaf de Ferraris realiseerde de artillerie een grootschalige topografische opname. De Ferrariskaart geldt als een onmisbare bron voor historisch onderzoek, maar ze roept ook vragen op: hoe kwam ze tot stand, hoe betrouwbaar is ze, en hoe past ze binnen de cartografie van haar tijd?

Deze lezing plaatst de Ferrariskaart in de bredere context van de 18de-eeuwse Europese cartografie, een periode waarin militaire noden, wetenschappelijke ambities en internationale kennisuitwisseling samenkwamen. Frankrijk speelde hierin een voortrekkersrol, met grootschalige opmetingen en een uniforme kaartstijl. Ferraris volgde het Franse voorbeeld niet blindelings. In tegenstelling tot zijn beroemde tijdgenoot Cassini de Thury bouwde hij geen sluitend triangulatiernetwerk uit, maar koos hij voor intensieve terreinopmetingen met meettafels.

Aan de hand van recent onderzoek toont de lezing hoe deze werkwijze het uitzicht en de nauwkeurigheid van de kaart bepaalde. Doorheen het verhaal worden handvatten aangereikt om de Ferrariskaart vandaag kritisch en doordacht te gebruiken, met bijzondere aandacht voor het vaak onderbenutte Weense exemplaar.

Verslag: Op stap met de kaart van Ferraris in Torhout

Op zondagnamiddag 27 september kwamen een 20-tal personen van Sint-Gutagho op bezoek naar Torhout. Graaf de Ferraris was de aanleiding van het bezoek. Ongeveer 250 jaar geleden passeerde de Ferraris in onze streek om de omgeving in opdracht van de Oostenrijkse Keizerin Maria-Theresia op te meten. Samen met die kaart en heel veel wandelgoesting trokken we op pad door de binnenstad van Torhout met ondergetekende als gids.

De geschiedenis van Torhout hangt samen met de vroegste kerstening en stedenbouw van West-Vlaanderen. Wie vandaag door het centrum wandelt, staat letterlijk op eeuwenoude lagen van menselijke aanwezigheid. Opgravingen onder de huidige Sint-Pieterskerk brachten sporen aan het licht van Romeinse bakstenen muren en beschilderd pleisterwerk uit de tweede en derde eeuw, wat wijst op een zeer vroege bewoning van deze specifieke plek. Ook de recente opgravingen in het stadscentrum brachten heel wat info naar boven die verband houdt met die periode en de vroege middeleeuwen.

Al in 1183 verrees er het vroegst bekende stadhuis. Nadat een nieuw gebouw op de hoek van de Hoedemakersstraat in 1647 volledig afbrandde, gaf Karel III Filips, heer van Wijnendale, in de periode 1711–1713 de opdracht tot de bouw van het huidige stadhuis. Opgetrokken in elegante Rijnlandse barokstijl en voorzien van zijn wapenschild, domineerde het gebouw het marktplein. Hoewel de negentiende eeuw het plein zag dichtbouwen met woningen en een gevangenis, en het gebouw in beide wereldoorlogen zwaar op de proef werd gesteld — onder meer als Duits hoofdkwartier in de Eerste Wereldoorlog —, doorstond het stadhuis de bombardementen wonderwel. Vanwege de hoge architecturale waarde werd het in 1943 beschermd als monument. Tussen 1950 en 1980 werden de aanpalende panden gesloopt, waardoor het stadhuis zijn huidige, vrijstaande positie op de Markt terugkreeg. Sinds de verhuizing van de stadsdiensten in 2014 doet het gebouw dienst als het 'Vrijetijdshuis' van de dienst toerisme.

Torhout beschikt eveneens over een rijke traditie van residentiële en industriële domeinen die de dynamiek van de lokale adel en burgerij weerspiegelen. Een van de meest sprekende voorbeelden is het Kasteel Ravenhof, van oudsher gekend als het 'Goet Ten Walle'. Dit domein wordt al in 1370 vermeld als een site met een ronde omwalde motte, een hoveniershof en een boomgaard. Dit is de laatste van de drie sites die nu nog omwald is. Door de eeuwen heen kende het vele prominente bewoners, van proost Matthias Heynoot tot linnenblekers en geneesheren zoals Louis Wauters, pionier in de pokkenvaccinatie. Rond 1840 kocht René Van Oye het domein en richtte er een vlaszwingelarij en linnenfabriek op. Op 3 juni 1840 werd hier de bekende arts en dichter Dr. Eugene Van Oye geboren. Aan het einde van de negentiende eeuw liet de familie het kasteel vrijwel volledig herbouwen en werd het Engelse kasteelpark aangelegd. Na te zijn gebruikt voor schoenfabricage en te zijn beschadigd tijdens de Eerste Wereldoorlog, onderging het pand in 1919–1920 een ingrijpende restauratie door de familie Couppé. Nadat het kasteel na 1960 in verval raakte, kocht het stadsbestuur het in 1989 aan. Na een grondige renovatie vervult het nu een publieke rol met onder meer de infobalie voor toerisme, de gildekamer van de Sint-Sebastiaansgilde en het Museum Torhouts Aardewerk. Voor het ogenblik loopt er een tijdelijke tentoonstelling rond de recentste opgravingen in het stadcentrum. Zeker het bezoeken waard.

Niet ver daarvandaan ligt de waardevolle erfgoedsite 's Gravenwinkel. De naam verwijst naar een 'hoek' die historisch afhankelijk was van het graafschap Vlaanderen of de heerlijkheid Wijnendale. In de zestiende en zeventiende eeuw was het terrein in handen van de familie Van der Espt, griffiers van het Land van Wijnendale. Schepen Pieter Fraeys verwierf het domein in 1727, waarna in het midden van de achttiende eeuw het classicistische landhuis werd opgetrokken dat tot op vandaag de kern vormt van de monumentale villa. In de jaren 1920 werd het hoofdgebouw

uitgebreid in neorenaissancestijl. In die periode verdween de omwalling. Het complex, omgeven door een uitgestrekte ommuurde parktuin, koetshuizen en een kapel, vormde generaties lang een besloten privé-eigendom. Vandaag heeft het lokaal bestuur van Torhout het domein aangekocht om deze 'groene long' open te stellen voor het publiek en de historische villa een duurzame maatschappelijke bestemming te geven. Zo blijven de eeuwenoude verhalen van Torhout levend in het hart van de moderne stad.

De zorg voor armen, zieken en reizigers nam een centrale plaats in binnen de gemeenschap van Torhout. In de dertiende eeuw werd onder impuls van de graven van Vlaanderen het Hospitaal Ten Walle gesticht. Dit passantenhuis bood opvang aan pelgrims, reizigers en arme stadsgenoten. Een belangrijke omwenteling vond plaats in 1666, toen de Zusters Augustinessen uit Menen zich er vestigden om de zorg op zich te nemen. De site breidde gestaag uit

met bouwfases in 1665, 1731 (de noordvleugel) en 1788 (de haakse vleugel). De Franse Revolutie bracht in 1797 een abrupt einde aan het kloosterleven: het complex werd geconfisqueerd en gebruikt als opslagplaats en gendarmeriekazerne. In 1834 verwierf het stadsbestuur de site, die vanaf 1840 weer met behulp van kloosterzusters werd ingericht als ouderlingentehuis. Aan de straatzijde verrees in 1890 een opvallende neogotische kapel in gele baksteen met rode accenten. Nadat het complex in beide wereldoorlogen dienstdeed als veldhospitaal, werden de zeventiende- en achttiende-eeuwse gevels in 1946 beschermd als monument. Na grondige restauraties in de jaren negentig en de periode 2012–2015 kreeg het historische complex – waarbij de gevels hun oorspronkelijke okergele kleur terugkregen – een nieuwe culturele en educatieve invulling, onder meer door de intrek van de kunstacademie.

In de vroege middeleeuwen legden Sint-Rembert of zijn voorgangers de basis voor een eerste houten gebedshuis. Torhout groeide al snel uit tot een van de vroegste kerkelijke centra en Karolingische abdijen in de regio. Deze houten structuur maakte in de elfde en twaalfde eeuw plaats voor een imposante stenen romaanse kruiskerk, opgetrokken uit veldsteen en ijzerzandsteen met een karakteristieke driebeukige opzet en een vieringtoren. Rondom deze kerk bevond zich eeuwenlang het oudste kerkhof van de stad. Het omheinde terrein op de centrale Markt diende tot diep in de achttiende eeuw als begraafplaats voor de inwoners, terwijl gegoede burgers en geestelijken soms in het kerkgebouw zelf hun laatste rustplaats vonden. Pas in 1784, onder het hervormingsdecreet van keizer Jozef II, werd het kerkhof rond de kerk gesloten, ontruimd en omgevormd tot een openbaar plein met woningen. De begraafplaats verhuisde naar de stadsrand. De kerk zelf kende een bewogen lot. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog in 1595 verwoestten geuzen het romaanse bouwwerk tot een ruïne. In de eerste helft van de zeventiende eeuw herrees de kerk als een driebeukige hallenkerk, waarbij de oude romaanse resten van de toren en de koren behouden bleven. Nadat oorlogsgeweld in de Eerste Wereldoorlog relatief lichte schade aanrichtte, sloeg het noodlot op 25 mei 1940 genadeloos toe: Duitse luchtbombardementen staken het gebouw in brand, waarbij het houten dakgebint, het orgel, het meubilair en het archief volledig verloren gingen. Enkel de romaanse torenromp en buitenmuren bleven overeind. Tussen 1948 en 1952 werd de Sint-Pieterskerk onder leiding van architect Jos Viérin herbouwd. Tijdens latere restauraties in de jaren negentig legden archeologen de fundamenteën van de karolingische en romaanse voorgangers bloot, wat de eeuwenoude status van deze plek bewees.

Rik Deketelaere

Publicatie: Voor de Eeuwigheid

Om in 2026 de twintigste verjaardag van de Brugse gidsenvereniging Swan (vzw) te vieren, namen de oprichters, Kurt Götze en Geert Gruyaert, o.a. het initiatief om een publicatie te realiseren over de Brugse Centrale Begraafplaats. Op deze Brugse site vond immers de eerste themawandeling van de vereniging plaats. Het is een stilteplek die heel vaak vergeten wordt, maar het meer dan waard is om (her-)ontdekt te worden.

Deze dodentuin van Bruggelingen, gelegen in de deelgemeente Assebroek, is allesbehalve een dode tuin dankzij de variëteit aan altijd groenblijvende planten en het is, wellicht, de oudste buitenbegraafplaats van Vlaanderen. Dit 'Brugs kerkhof', zoals het door velen wordt genoemd, geldt als uniek voorbeeld van een parkbegraafplaats uit de 19e eeuw. Bewijzen hiervan zijn de vele monumentale herdenkingstekens met tal van funeraire symbolen. Een laan van rode beuken verwelkomt de bezoeker alsof hij een openluchtkathedraal betreedt en nodigt uit tot nadere kennismaking. De twee eeuwen geschiedenis van de stad zijn er tastbaar, hoewel de tijd er geen vat op heeft. Ook daarom was deze plaats in de ogen van de initiatiefnemers het waard om herdacht te worden, telkens opnieuw. Volg de seizoenen met het boek op de schoot of onder de arm en ontdek deze unieke tuin.

De rijke bijdrage van vele prominente gastauteurs (over o.a. de geschiedenis, de aanleg, het groenbeheer, religieuze en volkskundige aspecten...), teksten van dichters en letterkundigen alsook sprekende kunstfoto's onderstrepen dat deze serene stilteplek terecht als een openluchtmuseum 'voor de eeuwigheid' bewaard mag blijven.

'Voor de eeuwigheid' is verkrijgbaar vanaf 10 oktober 2026.

240 bladzijden, hardcover, A4-formaat, 35 euro.

Boekcover © Jan D'Hondt (Ateljé D).

Expo 'Tussen Land en Zee' in Raversyde

Hoe zag onze kust eruit vóór er dijken, badsteden en havens waren? Bezoek vanaf 29 mei de reizende expo 'Tussen Land en Zee' en kom te weten hoe zee en land elkaar al duizenden jaren vormgeven. Via het verdwenen eiland Testerep reis je door 12.000 jaar kustgeschiedenis en ontdek je hoe het leven aan zee doorheen de tijd veranderde en blijft veranderen. Tot en met 15 november krijgt de expo een bijzondere plek in het nieuwe kenniscentrum van Atlantikwall Raversyde.

De Belgische kust is het resultaat van duizenden jaren landschapsverandering. Wat vandaag een vaste kustlijn lijkt, was ooit een mozaïek van eilanden, geulen, slikken, schorren en veenmoerassen. Zee en land verlegden hier voortdurend hun grenzen, onder invloed van getijden, stormen, zeespiegelstijging én menselijk ingrijpen.

De tentoonstelling 'Tussen Land en Zee' verkent hoe ons dynamische kustlandschap zich de voorbije 12.000 jaar ontwikkelde en telkens opnieuw werd hertekend. Het TESTEREP-project vormt daarbij het vertrekpunt.

Via het verdwenen eiland Testerep maken we de veranderingen in het kustlandschap zichtbaar. Het eiland strekte zich tot in de middeleeuwen uit tussen Westende en Oostende.

Tot en met 15 november krijgt de expo een bijzondere plek in het nieuwe kenniscentrum van Atlantikwall Raversyde. Daar sluit ze mooi aan bij Walraversyde ANNO 1465, waar het middeleeuwse vissersdorp en de eeuwenlange evolutie van het kustgebied opnieuw tot leven komen.

Het geheim van de Peperstraten

Vanuit Nederland kregen we volgende oproep:

“Mijn naam is Marja van Trier. Vanaf 2017 doe ik onderzoek naar Pepernamen in Nederland. Onderweg kwam daar ook België bij. Ook in België komen aan de noordkant van de taalgrens veel pepernamen en -straten voor. Er is al heel wat over geschreven. Ik heb zoveel mogelijk verzameld met het plan dit in de toekomst ook van België te kunnen onderzoeken te maken.

In 2023 was mijn boek *Het geheim van de Peperstraten* klaar (Hierna GP). Ondanks of misschien wel dankzij Corona heb ik veel archeologen, historici en archieftijgers kunnen benaderen waardoor het een verantwoord publieksboek is geworden waarin mensen worden meegenomen in het verhaal van logistiek in de middeleeuwen.

Al eeuwen wordt er gespeculeerd over de betekenis van pepernamen in Nederland en een hele reeks onderzoekers hebben er tijd en denkwerk aan besteed. GP komt met een heel nieuwe theorie voor de achtergrond van het grootste deel van de 108 pepernamen die in Nederland bekend zijn. Dat is het resultaat van een onderzoek maar tegelijkertijd ook een rondreis door de middeleeuwse achtergronden van plaatsen in heel Nederland. De honderden afbeeldingen en kaartjes uit heden en verleden lichten het geheim van de Peperstraat toe. Elke pepernaam heeft een dubbele pagina in dit boek.

Tijdens het onderzoek bleek dat ook in België de Peperstraat een vaak voorkomende straatnaam is. Reden om afgelopen twee jaar te proberen alle pepernamen en verdwenen pepernamen op te zoeken in België. Dat is voor een groot deel gelukt. Er blijken zijn

veel overeenkomsten met Nederland te zijn, maar ook verschillen. Uit het onderzoek blijkt dat oude soms middeleeuwse Peperstraten vaak alweer in de 16e en 17e eeuw verdwijnen. Daardoor wordt het voor 'buitenstaanders' erg moeilijk die oude Peperstraten te ontdekken. Het zou heel fijn zijn als Belgische historische verenigingen en archieven Pepernamen en vooral verdwenen Peperstraten bij mij willen melden. Er is een wikipediasite over pepernamen in Nederland en België. Uiteraard is die ook aangevuld met nieuw ontdekte pepernamen uit mijn onderzoek.

Wat brengt een mens ertoe zo'n onderzoek te starten. Ik ben theatermaker met als specialiteit educatief theater over de historie van het landschap. In dat werk kwam ik verschillende pepernamen tegen die allemaal iets anders zouden betekenen. Er werden dingen voorgesteld die helemaal niet mogelijk waren. Je hebt een hele verantwoording als theatermaker voor educatie. Ik vond geen antwoord op mijn vragen en besloot een groot onderzoek te doen. Dat eindigt voor Nederland met het GP. Na het verschijnen van GP zijn er nog circa 10 pepernamen in Nederland gevonden. Het doet mij een groot genoegen dat in België verschillende mensen al op een oproep hebben gereageerd.

Met hartelijke dank en vriendelijke groeten,
Marja van Trier
Kasteellaan 2a 5175bd Loon op Zand
Voor meer informatie via 0416 363713
marjavantrier@gmail.com"

Het geheim

van de Peperstraten

Pepernamen in Nederland

Marja van Trier

Op 22 november 2026 komt professor Wim De Clercq spreken over: **“dat si hare kogghen brawen ten houke of maken hare zeylen...”** Opgravingen in de Zwinhaven van Hoeke, de Hanzeatische “novam villam de Dam” in het Brugse voorhavenlandschap.

Een gouden tip: vroeg reserveren! Scharpoord: **050/630.430**